

УДК 657.2

Н. О. Руденко,

викладач кафедри обліку і аудиту, ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ТА ВИДАТКАМИ ДЕРЖАВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

N. Rudenko,

lecturer, accounting and audit department, Black Sea State University named by Petro Mohyla, Ukraine

MANAGEMENT OF SPECIAL FUND INCOMES AND EXPENDITURES: ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT IN STATE UNIVERSITIES

У статті проаналізовані шляхи збалансування власних надходжень бюджетних установ — ВНЗ у разі тимчасового надлишку або нестачі фінансових ресурсів у розрізі виділення центрів фінансової відповідальності. Запропоновано обліково-аналітичне забезпечення розміщення тимчасово вільних та залучення тимчасово необхідних ресурсів із внутрішніх джерел.

The author had analyzed ways of balancing own incomes of the state university's in case of temporary surplus or shortage of financial resources when we allocate centers of financial responsibility. The author also had offered accounting and analytical support of temporary free funds investment and temporary need fund involving from internal environment.

Ключові слова: фінансові ресурси, центри фінансової відповідальності, спеціальний фонд, облікове забезпечення.

Key words: financial resources, centers of financial responsibility, non-budgetary fund, accounting support.

Для більшості бюджетних установ в цілому не характерна сезонність в отриманні доходів, однак для сфери освіти вона прослідковується досить чітко. Якщо говорити про надходження по спеціальному фонду, то найбільші обсяги доходів (по оплаті за навчання) установи отримують в період з травня (повністю сплачується заборгованість студентами, які випускаються і мають отримувати диплом) по серпень (протягом літніх місяців оплачуються контракти на навчання на наступний навчальний рік). В інші місяці також надходять кошти до спеціального фонду, однак значно менші за обсягом. Тобто наприкінці навчального року можуть існувати тимчасові нестачі коштів, тому існує об'єктивна необхідність управління грошовими потоками ВНЗ протягом року.

Особливості обліку в установах освіти в своїх працях розглядали Т.В. Канєва, С.В. Сисюк, В.І. Лемішовський, проблеми стратегічного управління вищим навчальним закладом були викладені такими науковцями, як: Н.І. Верхоглядова, В.М. Огаренко, В.О. Желябін та інші. Однак більшу увагу необхідно приділити саме обліково-аналітичному забезпеченню управління власними коштами державних ВНЗ.

Метою даної статті є виділити механізми управління грошом потоками державного ВНЗ та надати їх обліково-аналітичне забезпечення.

Поява як тимчасового надлишку, так і дефіциту грошових коштів не є позитивним явищем для установи. З одного боку, надлишок коштів не сигналізує про проблеми, наявні в установі, однак він свідчить про неефективне використання наявних коштів, що може в подальшому призвести до більших проблем. Можна теоретично виділити послідовність впровадження системи управління доходами та видатками установи в цілому та по структурним підрозділам (центрам фінансової відповідальності) (рис. 1).

Для тих суб'єктів господарювання, які не мають фінансування з бюджету, питання про нерівноваженість грошових потоків вирішується:

— при нестачі коштів — або залученням позикових коштів на певний термін з кредитних установ, або іншою участю на фінансовому ринку (акції, облигації тощо);

— при надлишку коштів — тимчасовим розміщенням вільних коштів на фінансовому ринку (найчастіше у вигляді депозитів).

Рис. 1. Послідовність впровадження системи управління доходами та видатками бюджетної установи

Для бюджетних установ також існує можливість доступу до ресурсів фінансового ринку, однак з певними обмеженнями. В цій сфері чітко відокремлені установи, які фінансуються з місцевих та державного бюджетів. Процедура та порядок розміщення тимчасово вільних коштів прописана для місцевих бюджетів, які можуть розмістити частину коштів загального чи спеціального фонду на рахунок в уповноважених банках, якщо це не призведе до неплатоспроможності місцевого бюджету [1]. Однак для бюджетних установ, які фінансуються не з місцевого бюджету відповідної процедури немає.

Для ВНЗ необхідно прописати порядок розміщення тимчасово вільних коштів або на рахунках в уповноважених банках (з капіталом більше 10 млрд грн.), або на відповідних рахунках казначейства. Розміщення коштів на рахунках казначейства не лише більш надійне, але й дозволить ДКСУ як органу касового виконання Державного бюджету оперативнo керувати грошовими потоками в межах всієї держави.

Для здійснення процедури розміщення тимчасово вільних грошових коштів спеціального фонду установи необхідно внести відповідні зміни до робочого плану рахунків [2], а саме, ввести наступні субрахунки: "Депозитні рахунки установи", де будуть обліковуватися суми, що переведені на депозит в банку; "Відсотки по депозитним рахункам установи", де будуть обліковуватися суми нарахованих банком відсотків за розміщений депозит, до перерахування їх на реєстраційний рахунок установи,

відкритий в органі ДКСУ; "Нараховані відсотки за депозитними операціями установи" для відображення відсотків у доходах установи по спеціальному фонду; "Відсотки за депозитними операціями" для зарахування та подальшого використання зазначеного виду доходу установою через рахунки, відкриті в органах ДКСУ.

Розглянувши зовнішні об'єкти вкладення тимчасових надлишків, необхідно звернутися і до внутрішніх. Зважаючи на запропоновану систему центрів фінансової відповідальності і наявну практику отримання фінансування менш фінансово стійкими підрозділами установи, можна запропонувати

не вкладати грошові кошти поза межами ВНЗ, а, використавши схожі параметри, вкладати їх в підрозділи-реципієнти (звичайно, все в межах коштів спеціального фонду).

Таким чином в рамках однієї бюджетної установи може проявлятися первинна сутність кредитно-депозитних операцій фінансового ринку: суб'єкти із тимчасовим надлишком ресурсів надають їх суб'єктам з тимчасовою потребою на засадах повернення, платності, терміновості тощо. Переваги такої пропозиції полягають в тому, що:

- підрозділи, які потребують тимчасово залучити грошові кошти, отримують необхідне фінансування (забезпечується необхідна фінансова стійкість);

- фінансові ресурси не виходять за межі установи (відсутні зовнішні ризики).

Різниця між існуючою практикою і запропонованим варіантом фінансування в тому, що ресурси не передаються безоплатно і безповоротно, оскільки при такому підході зникає будь-яка мотивація для самостійного розвитку та покращення фінансового стану реципієнтам.

Таким чином, загальний обсяг грошових коштів, які освоює установа, а також напрями їх розподілу майже не буде змінюватися, однак значно зміняться принципи, за якими фінансові ресурси будуть розподілятися. Оскільки до деяких структурних підрозділів (інститутів, факультетів) входять декілька складових (кафедр, спеціальностей), то первинний розподіл фінансування можливо роботи в рамках

більш крупних підрозділів (рис. 2), в результаті фінансові ресурси не будуть розпо- рошені по всій установі.

З даних рис. 2 видно, що обсяг тимчасово залученого фінансування умовно взятий у більш дохідного центру відповідальності з коштів, які були призначені на його капітальні видатки.

Такий варіант розподілу можливий лише за наявності такого підрозділу, у якого немає проблем з отриманням доходів по спеціальному фонду. В разі, якщо такої спеціальності немає, необхідно залучати ресурси з інших структурних підрозділів, які також надають освітні послуги. Таке надання і залучення ресурсів повинно здійснюватися відповідно до певних принципів (рис. 3).

Тимчасові розриви можуть бути викликані неспівпадінням в часі надходжень і запланованих поточних витрат підрозділів, тобто вхідні грошові потоки будуть поступати із запізненням відносно витрат, тому є підстави для використання принципу повернення та терміновості (оскільки підрозділ отримує свої доходи, але через певний проміжок часу).

Як показує практика, більша частина надходжень за вже укладеними контрактами припадає на кінець навчального року (травень, червень), або на кінець навчальних семестрів — грудень, квітень (якщо ВНЗ практикує постійний контроль за своєчасністю оплат і приймає відповідні штрафні санкції до неплатників). Відповідно, можна стверджувати, що надходження за контрактами студентів має чітко виражений сезонний характер і існує необхідність балансувати надходження і видатки як установи, так і підрозділів.

Теоретично при застосуванні реального внутрішнього фінансування можливо введення і принципу платності, але така дія повинна залежати від поточного фінансового стану установи. Якщо він достатньо стійкий, щоб витримати додаткове відсоткове навантаження і стимулювати планову функцію підрозділів, то принцип платності доцільно вводити. Однак, при нестабільному отриманні доходів введення додаткового процентного навантаження вплине негативно не лише на фінансовий стан підрозділу, а й на мотивацію працівників.

При фінансуванні капітальних видатків можливе використання відсоткової ставки, ос-

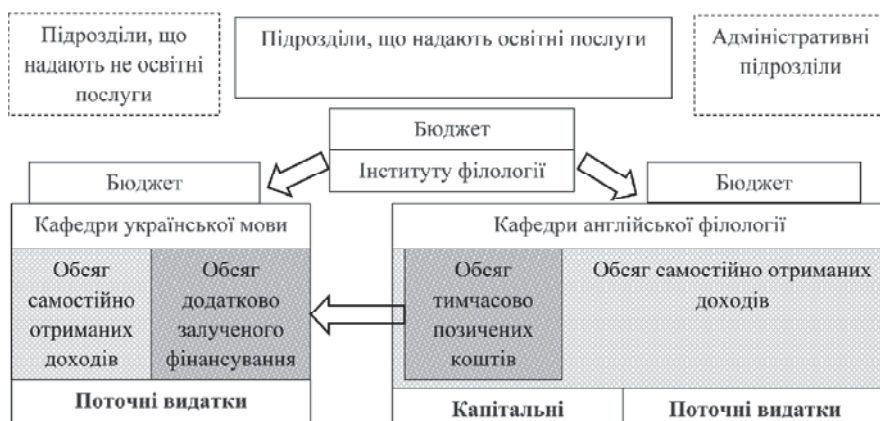

Рис. 2. Приклад виділення фінансування в межах одного крупного центру відповідальності

кільки видатки розвитку можуть фінансуватися за наявності у підрозділів вільних коштів. За те, що фінансові ресурси будуть відволікатися на фінансування не першочергових потреб установи можна встановлювати відповідну ставку, згідно з поточним фінансовим станом підрозділів та установи.

Існування постійних розривів і нестачі коштів призведе до можливості фінансування лише поточних видатків. Капітальні видатки для таких підрозділів не повинні фінансуватися із залучених коштів.

Щодо термінів надання позик між підрозділами, то для тимчасових розривів такі терміни можуть бути досить точно прораховані завдяки графіку надходжень та видатків (вхідних і вихідних грошових потоків) по підрозділу. З іншого боку, капітальні видатки також можуть фінансуватися, але тут може бути недоречним короткотерміновий підхід.

Отже, виділено наступні рівні управління та розподілу доходів структурних підрозділів ВНЗ:

- управління та розподіл на рівні всієї установи (як в більшості ВНЗ на поточний момент);
- на рівні всієї установи на принципах платності і повернення (залежно від стану кожного окремого підрозділу);
- окремо в межах кожного з трьох різновидів центрів фінансової відповідальності (підрозділи, що надають освітні послуги, що надають інші послуги та адміністративні підрозділи);
- у межах кожного крупного центру відповідальності, в склад якого входять декілька підрозділів з різним рівнем доходу.

Необхідно розробити облікове забезпечення такого внутрішнього фінансування підрозділів. Буде існувати потреба обліковувати по-

Рис. 3. Принципи внутрішнього фінансування в системі центрів відповідальності ВНЗ

точну заборгованість кожного підрозділу. Для підрозділу-донора це будуть обсяги тимчасово вилучених коштів в розрізі боржників, а для реципієнтів — обсяги залучених ресурсів у розрізі позичальників. Найпростіша ситуація при існуванні тимчасових розривів і залучення ресурсів для покриття поточних видатків без використання принципу платності (спрощений приклад для факультету економічних наук (табл. 1).

Оскільки тимчасові розриви в грошових потоках підрозділів було запропоновано виокремлювати за місяцями, то і обсяги залучених ресурсів необхідно розподіляти в таких самих періодах. Необхідна інформація щодо обсягів отриманого фінансування, погашеної заборгованості та неповернутого залишку (при схемі з відсотками необхідно додати нараховані, сплачені та прострочені відсотки за користування позикою) повинна постійно оновлюватися кожним підрозділом, який приймає участь у внутрішніх запозиченнях.

Таблиця 1. Картка структури внутрішніх запозичень факультету економічних наук (грн.)

Позичальник	Дата	01.01	01.02	01.03	...	01.12	Разом
Отримано в борг від:							
Інститут філології							
Юридичний факультет							
Факультет комп. наук							
Погашено борг:							
Інститут філології							
Юридичний факультет							
Факультет комп. наук							
Залишок боргу:							
Інститут філології							
Юридичний факультет							
Факультет комп. наук							

Звичайно, для отримання внутрішньої позики необхідно обґрунтувати потребу у додаткових ресурсах, зробити це краще у формі кошторису з відповідним виділенням поточних видатків за КЕКВ.

Для підрозділу-донора структура наданих ресурсів буде мати схожу структуру по періодах, але замість рядка "Отримано від" буде рядок "Надано для" відповідного підрозділу.

Повноваження щодо запитів та надання додаткового фінансування будуть у керівників структурних підрозділів, однак загальні річні плани повинні узгоджувати з керівництвом ВНЗ.

При формуванні облікового забезпечення необхідно передбачити і ситуацію з порушенням платіжної дисципліни. Зазвичай зовнішні кредитори використовують такі санкції, як пені, штрафи. Для попередження подібних випадків необхідно попередньо оговорювати можливі наслідки порушення платіжної дисципліни. А в сфері обліку це означає наявність додаткових рахунків для нарахування пені і штрафів, вони також повинні бути деталізовані в розрізі кожного позичальника.

Досить важко застосовувати в межах бюджетної установи інструменти, які дозволяють повернути прострочену заборгованість, тому необхідно підсилювати контроль за використанням позичених та інших коштів спеціального фонду у разі настання прострочення. Можливо для таких підрозділів виправданим буде зовнішнє по відношенню до підрозділу управління фінансами.

Для обліку взаємних заборгованостей підрозділів можна запропонувати виділити новий внутрішній рахунок 69 "Внутрішня заборгованість структурних підрозділів" (рахунок призначений лише для внутрішнього обліку), кожен субрахунок буде позначати "кредитну історію", внутрішню заборгованість по окремому центру відповідальності, наприклад:

- 69.1 — заборгованість по факультету комп'ютерних наук;
- 69.2 — заборгованість по факультету економічних наук тощо.

У рамках наданого прикладу, якщо на факультеті економічних наук виділені кілька центрів фінансо-

вої відповідальності, які беруть участь в процесі внутрішнього перерозподілу фінансових ресурсів, то необхідна більша деталізація по субрахунку 09, наприклад:

— 69.21 — заборгованість по кафедрі економічної теорії;

— 69.22 — заборгованість по кафедрі економіки підприємства;

— 69.23 — заборгованість по кафедрі фінансів, обліку і аудиту тощо.

Для обліку поточної та простроченої заборгованості необхідно внести додаткову деталізацію субрахунків рах. 69. Наприклад, 69.NXZ, де N — порядковий номер центру відповідальності I-го типу, X — порядковий номер структурної одиниці ЦФВ; Z — ознака наявності поточної або простроченої заборгованості, Z є {0;1}, якщо Z=0 — заборгованість поточна, Z=1 — прострочена.

Таким чином, доходи просто перераховуються з одного підрозділу до іншого, не змінюючи загального обсягу надходжень по установі в цілому, а потім повертаються. Грошові кошти на рахунках в органах державного казначейства фактично не рухаються.

На рис. 1 було запропоновано створення фондів споживання та розвитку для кожного центру відповідальності, який відноситься до центрів доходу або фінансових результатів. Це означає визначення частки отриманих центром доходів, яка повинна залишитися в підрозділі на покриття поточних витрат (споживання) і частки, яка повинна:

— при централізованій системі управління установою спрямовуватися в загальний фонд розвитку ВНЗ, витрати з якого будуть регулюватися на рівні всієї установи (типова ситуація для більшості бюджетних установ навіть без виділення центрів відповідальності);

— при децентралізованій системі управління — спрямовуватися в фонд розвитку самого підрозділу, відповідальність за здійснення витрат покладається на керівника структурного підрозділу.

Зазначена частка повинна розраховуватися для кожного конкретного підрозділу з корегуванням кожного року залежно від змін фінансового стану установи і підрозділу. Ця частка не може бути теоретично визначена для типового центру відповідальності, оскільки повинна ґрунтуватися на реальних даних бюджетної установи.

Отже, виділення структурних підрозділів — центрів відповідальності дозволяє розробити графік надходжень і видатків (руху грошових коштів) по установі в цілому та по виділе-

ним структурним підрозділам для постійного моніторингу утворення тимчасових надлишків чи нестач грошових коштів за місяцями. Були запропоновані шляхи збалансування грошових потоків підрозділів шляхом обґрунтування принципів розподілу отриманих доходів спеціального фонду центрами відповідальності, використовуючи запропоновані елементи внутрішньої системи обліку в підрозділах. Підрозділи будуть мати змогу оцінити розміри власних надходжень і витрат, розміри тимчасових потреб у фінансуванні та залучати необхідні кошти.

Фінансова самостійність підрозділів надасть їм змогу і мотивацію нарощувати базу власних надходжень, тим самих укріплюючи фінансовий стан всієї установи. Запровадження принципів самоокупності діяльності структурних підрозділів є спробою створити своєрідний механізм на зразок ринкового, який би без централізованого втручання стимулював до одночасного покращення якості наданих послуг та зменшення їх собівартості.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України "Порядок розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних (депозитних) рахунках у банках" від 12.01.2012 №6 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/6-2011-%D0%BF>.

2. Про затвердження деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку бюджетних установ. Наказ Міністерства фінансів України від 26.06.2013 №611. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1214-13#n16>

References:

1. The official site of Ukrainian Parliament (2011) Decree of Cabinet Council of Ukraine "Porjadok rozmischennia tymchasovo vil'nykh koshtiv mistsevykh biudzhetiv na vkladnykh (depozytnykh) rakhunkakh u bankakh" from 12.01.2011 #6, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/6-2011-%D0%BF> (Accessed 22.09.13).

2. The official site of Ukrainian Parliament (2013) Decree of Ministry of Finance of Ukraine "Pro zatverdzhennia deiakykh normatyvno-pravovykh aktiv z bukhhalters'koho obliku biudzhetnykh ustanov" from 26.06.2013 #611, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1214-13#n16> (Accessed 12.09.13).

Стаття надійшла до редакції 05.10.2013 р.